

УДК 371.315:811.111(045)

ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Шаблій О. С.

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації

Анотація. Статтю присвячено розгляду проблеми навчання курсантів вищих військових навчальних закладів професійно орієнтованого діалогічного мовлення. У статті розкриваються основні особливості діалогічного мовлення майбутніх офіцерів-зв'язківців, а саме діалогу-радіообміну; визначено специфіку діалогу, його види; проаналізовано основні труднощі в процесі радіокомунікації.

Ключові слова: діалог, професійно орієнтоване діалогічне мовлення, майбутні офіцери, військова лексика, радіообмін.

Шаблій А.С. Военный институт телекоммуникаций и информатизации

Особенности диалогической речи курсантов высших военных учебных заведений

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы обучения курсантов высших военных учебных заведений профессионально ориентированной диалогической речи. Раскрываются основные особенности диалогической речи будущих офицеров-связистов, а именно диалог радиосвязи; определена специфика диалога, его виды; проанализированы основные трудности в процессе радиосвязи.

Ключевые слова: диалог, профессионально ориентированная диалогическая речь, будущие офицеры, военная лексика, радиосвязь.

Shabliy O. Military Institute of Telecommunications and Informatization

Cadets' dialogic speech features at higher military educational establishments

Abstract. Introduction. The Article is devoted to the problem of teaching dialogic speech for the cadets of higher military educational establishments. The issue of dialogic speech development especially for the cadets of military universities is important in terms of raising the question of speech activity of future officers in the process of learning English language for professional purposes. **Purpose.** The article deals with the features of dialogic speech, in particular radio communication for the future liaison officers. **Results.** Different types of dialogue and its featureless are specified. The main difficulties in the process of radio communication are analyzed. Role of communicative situation in teaching oral communication is indicated. Main lexical features of this type of dialogue are described. **Conclusion.** The author emphasizes that the problem of dialogic speech is of particular importance in terms of teaching the cadets of a foreign language.

Keywords: dialogue, professionally – oriented dialogical speech, future officers, the military terms, radio communication.

Постановка проблеми. Огляд дисертацій та авторефератів показав, що за останні роки до питання навчання діалогічного мовлення (ДМ) майбутніх фахівців зверталось багато науковців, кожен з яких зробив свій серйозний внесок у методичну науку. Однак у навчанні майбутніх офіцерів ДМ залишається велика кількість невирішених питань: не повністю висвітлена психологічна природа професійного іншомовного спілкування військовослужбовців, а саме у взаємозв'язку з його структурами, динамікою та функціями, а також шляхи реалізації в методиці викладання іноземних мов перерахованих параметрів спілкування, які б дали можливість створити відповідну систему навчання професійного діалогу в вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

У військовому ВНЗ, який готує фахівців у галузі телекомунікацій, ведення радіообміну є пріоритетною діяльністю і являє собою діалог не лише між командиром та підлеглим, а й між взаємодіючими вузлами зв'язку.

Питання розвитку навичок і умінь діалогічного мовлення курсантів є актуальним з погляду підвищення мовної активності майбутніх офіцерів у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням. Існує певна невідповідність між вимогами до якості підготовки майбутніх офіцерів до професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою і фактичним рівнем сформованості в курсантів іншомовної комунікативної компетентності, між зростаючою потребою формування у курсантів умінь і навичок професійно орієнтованого діалогічного мовлення та недостатньою розробленістю відповідної методики в умовах військово-спеціальної мовної підготовки. У ВВНЗ основна увага спрямована на оволодіння читанням та перекладом оригінальної літератури, а от методика навчання професійного діалогічного мовлення розроблена недостатньо, хоча поряд з вміннями читання у програмах для немовних технічних вузів передбачено формування навичок і вмінь у курсантів вести діалог іноземною мовою. Опитування офіцерів та випускників ВВНЗ свідчать про те, що рівень мовної підготовки, який отримують курсанти, є недостатнім. Доказом цьому також є результати державного екзамену з іноземної мови. Враховуючи майбутню професійну діяльність військовослужбовців, пов'язану з необхідністю володіти вміннями та навичками спілкування іноземною мовою, можемо зробити висновок, що однією з важливих форм спілкування для офіцерів-зв'язківців є діалог-радіообмін. Варто відзначити, що саме навчання професійного діалогу-радіообміну досі залишалося поза полем зору методистів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно звернути увагу на вже існуючі теорії щодо навчання діалогічного мовлення майбутніх військових спеціалістів. Л. І. Богатіковою було здійснено теоретичне й експериментальне дослідження проблеми навчання усної іноземної мови у військовому ВНЗ, а саме проаналізовано комунікативно-лінгвістичні і психологічні особливості професійного аферентного діалогу (діалог-допит), розглядалися основні визначальні фактори і способи керування спілкуванням, був зроблений аналіз вмінь і навичок, які входять до складу комунікативної компетентності в говорінні та створено комплекс вправ [1, с. 14].

В. П. Меньшиков році розглядав питання навчання професійного діалогічного мовлення в спеціалізованих військових вузах (на матеріалі китайської мови), а саме: психологічні аспекти діалогічного мовлення, комунікативні типи професійних діалогів, та види діалогічних єдностей в комунікативних типах професійних діалогів, основні лінгвістичні особливості китайського професійного діалогу [8].

Методику навчання ділового спілкування англійською мовою студентів старших курсів вищих технічних навчальних закладів на прикладі спеціальності "Атомна енергетика" було висвітлено у роботі Д. В. Бубнової. У цій дисертації подано характеристику усного ділового спілкування, описані особливості функціонування діяльності аудіювання і діалогічного говоріння в діловому спілкуванні, визначено методичні принципи навчання ділового спілкування англійською мовою, а також змістові компоненти ділового спілкування фахівців технічного профілю, розглянута комунікативна ситуація як одиниця навчання спілкування та її різновиди. Для подальшого розвитку було запропоновано методику взаємопов'язаного навчання аудіювання і говоріння із визначенням пріоритетної ролі аудіювання [3].

Е. І. Щукіною вперше було розроблено методику навчання усного іншомовного професійно орієнтованого діалогічного спілкування на базі комунікативних відеофонівправ з урахуванням типологічних характеристик студентів архітектурних спеціальностей [12].

Враховуючи специфіку військового навчального закладу, професійну та військово-тематичну спрямованість формування іншомовної комунікативної компетентності, необхідно

підкреслити, що навчання професійно орієнтованого діалогу-радіообміну являється найбільш актуальним видом діалогу для навчання курсантів, майбутніх офіцерів зв'язку. Проведене анкетування викладачів та офіцерів підтвердило таке припущення. Більшість опитуваних вважають за необхідне вміти вести радіообмін англійською мовою, особливо під час проведення спільних (міжнародних) навчань, які являються одними із найактуальніших для курсантів та офіцерів у даний час.

Таким чином, **мета** даної статті полягає в теоретичному обґрунтуванні основних особливостей професійно орієнтованого діалогічного мовлення майбутніх офіцерів-зв'язківців, а саме діалогу-радіообміну.

Основні результати дослідження. На сьогоднішній день портативні радіоприймачі дають змогу керувати та координувати дії різних видів армійських підрозділів навіть на великій відстані. Сучасними раціями екіпіровані не тільки командири підрозділів, а й звичайні рядові солдати. У Збройних Силах України (ЗСУ) рівень мовної підготовки оцінюється за шкалою стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР), які відповідають рівням мовленнєвої компетентності за мовним стандартом НАТО СТАНАГ 6001. Цей стандарт вимагає знання англійської мови на рівні, не нижчому стандартизованого мовленнєвого рівня "функціональний" (СМР 2), який передбачає володіння основними видами мовленнєвої діяльності, а саме навичками і вміннями аудіювання, говоріння, читання та письма. Підсумком навчання курсантів іноземної мови у сфері діалогічного мовлення можна вважати оволодіння ними навичками і вміннями вести діалоги різних функціональних типів, зокрема діалог-радіообмін.

У методичній літературі представлені три різних підходи до визначення ролі і місця діалогу в навчанні іноземної мови. Відповідно до першого діалог розглядається як засіб засвоєння мовного матеріалу. Другий визначає діалог як форму організації всього навчального процесу, третій – як один із видів мовленнєвої діяльності, який слід опанувати в процесі навчання [9]. Через невелику кількість годин, виділених на навчання іноземної мови у військовому ВНЗ, прийняти діалог в якості форми організації всіх занять з цієї дисципліни не можливо. Безперечно роль діалогу в засвоєнні мовного матеріалу велика і це потрібно враховувати в організації та плануванні занять. Оскільки ми навчаємо курсантів всіх видів мовленнєвої діяльності, діалог у військовому вузі варто розглядати як один тих, яким потрібно оволодіти в процесі вивчення іноземної мови.

Дамо визначення цього типу діалогу. **Радіообміном** називається передача і прийом по радіоканалах повідомлень і ведення переговорів. За своїм змістом повідомлення поділяються на радіограми та сигнали (команди), а радіообмін – на службовий та оперативний [5]. Радіозв'язок між військовими радіостанціями здійснюється за єдиними для всіх ланок управління ЗСУ правилами радіозв'язку, які визначають порядок установаження радіозв'язку, передачі радіограм, сигналів і ведення переговорів по радіо, загальні вимоги до оформлення радіограм та ведення звітної документації на вузлах зв'язку і радіостанціях [5]. Для того щоб уникнути спотворення важливої інформації, особливо в умовах бою, потрібно знати чіткі правила ведення радіопереговорів.

Радіообмін містить завжди дуже короткі й чіткі фрази по суті, адже це може бути сигнал до негайних бойових дій, від якого залежить життя особового складу. За відсутності обмежень у використанні радіозв'язку тривалість роботи радіостанцій на передачу має бути мінімальною і регулюватися черговим радистом залежно від наявності навантаження, стану радіозв'язку і даних йому вказівок [5]. Також не слід забувати про те, що в умовах бойових дій потрібно якомога швидше звільнити канал для передачі інших повідомлень, саме тому повідомлення має звучати ясно і мати коротку форму, як телеграма.

Розглянемо лінгвістичні особливості діалогу-радіообміну. Найважливішими компонентами професійно спрямованого діалогічного мовлення є запит інформації, отримання інформації

або наказу, доповідь про його виконання. Саме від того, якою мірою фахівець володіє умінням повідомити потрібну інформацію, запросити її, відреагувати на отриману інформацію залежить досягнення мети спілкування. Важливо пам'ятати й про те, що всі компоненти професійно спрямованого діалогу функціонують не ізольовано, а у зв'язку з іншими елементами мови. Спільною основою ведення будь-якого діалогу, зокрема діалогу-радіообміну, є речення, на якому будується також і монологічне мовлення. Виділені в традиційній лінгвістиці види речень (розповідні, питальні, спонукальні) є загальними комунікативними одиницями, на яких будується як діалог, так і монолог. Однак для діалогічного мовлення характерне використання питальних речень, а для діалогу-радіообміну – ще й спонукальних або імперативних. Поєднання різних видів речень утворює діалогічні єдності. Так, в діалогічному мовленні питання і відповіді створюють єдності; поєднання розповідного речення і репліки-відповіді – розповідні; спонукального речення і відповідної репліки – спонукальні. Всі ці діалогічні єдності наявні в діалозі радіообміну. Крім цього, найчастіше вживаються єдності, побудовані на комбінаціях питальних, спонукальних і розповідних речень [9].

Лінгвістичні особливості діалогу-радіообміну пов'язані з його психолінгвістичними характеристиками. Так О. П. Проніна говорить про те, що спілкування під час радіообміну має ряд відмінних рис порівняно зі звичайним діалогом на побутову тему. По-перше, діалогічна мова радіообміну передбачувана, тобто здійснюється в умовах спільної для обох учасників ситуації. Ця ситуація є собою сукупністю наступних факторів: місце діалогічного мовлення; мотиви і цілі; умови в яких відбувається мовленнєва дія; характер ролей в яких виступають учасники діалогу; комунікативна ситуація в якій перебувають мовці; предмет обміну інформацією; рівень інформованості партнерів по діалогу. По-друге, діалог радіообміну тісно пов'язаний з актом дії, має спільну з ним мотивацію. Фоном для нього служить ситуація, яка об'єднує обох учасників. Зайняті спільною діяльністю партнери обмінюються репліками типу: запит інформації – повідомлення інформації, повтор інформації, наказ – підтвердження наказу, повідомлення інформації – підтвердження отримання інформації і т. д. Своєрідність такого роду діалогу в тому, що він містить короткі речення, еліптичні конструкції, однослівні відповіді або питання. По-третє, вплив мовних засобів на функціонування діалогу-радіообміну обмежується тим, що під час ведення переговорів відсутній візуальний контакт між партнерами, а отже, при повідомленні або отриманні інформації немає суб'єктивних факторів, таких як міміка і жести, що впливають на розуміння повідомлення партнера. Крім цього, спеціальна військова термінологія і фразеологія радіообміну значно ускладнюють розуміння діалогу [9].

Під час навчання курсантів ведення радіообміну необхідно зважати на те, що мова радіообміну стандартизована, хоча й має свої фонетичні, граматичні та лексичні особливості. Проблеми, як правило виникають на лексичному рівні. Основну лексику становить термінологія, проте широкий фразеологічний пласт вимагає значних зусиль для доведення володіння ним до автоматизму. Особливістю комунікації під час ведення радіообміну являється те, що отримана інформація має бути сприйнята миттєво. При цьому, як правило, не вимагається розлогих реплік у відповідь, той, хто приймає повідомлення, в основному повинен лише підтвердити, що інформацію (команду, розпорядження) отримав і зрозумів. Під час навчання ведення професійного радіообміну основна увага має бути націлена на сприйняття слухових зразків з обов'язковим репродукуванням, підтверджуючи, таким чином, ступінь розуміння почутого [2, с. 43].

Таким чином, основними характеристиками діалогу-радіообміну ми вважаємо, слідом за О. П. Проніною, такі: високий ступінь передбачуваності, вмотивованості і відсутність візуального контакту. Як досить складний різновид соціальної взаємодії, професійне спілкування при веденні радіообміну психологічно обумовлене певними факторами і способами управління, які сприяють формуванню змісту висловлювання, мовному оформленню та сприйняттю

висловлювань партнера зі спілкування. Основними визначальними факторами управління спілкуванням в діалозі-радіообміні є комунікативна спільність між носіями однієї мови, прогнозування мовної ситуації, орієнтування в ситуації, комунікативна позиція адресата і адресанта. З погляду лінгвістики діалог-радіообмін можна визначити як первинний мовний жанр, оскільки він складається в умовах безпосереднього мовного спілкування.

Крім того, О. П. Проніна розглядає діалог-радіообмін як прескриптивний директивний мовний акт, оскільки він, з одного боку, виражає волевиявлення мовця, спрямоване найчастіше на зміну діяльності адресата, а з іншого – характеризується чітко вираженими ініціальними (одиначними) репліками і запрограмованими реакціями. До того ж будь-яка військова команда є прескриптивним діалогом, що не передбачає відмови [10, с. 13].

З точки зору соціолінгвістики діалог-радіообмін є стандартним мовним актом і являє собою мовну модель, яка відображає закономірності професійної мовної поведінки. Таким чином, для діалогу-радіообміну характерні: повна вичерпність (оскільки він належить до військової сфери); максимально стандартизований характер (якщо порівнювати з творчою сферою); відсутність «експресивного» моменту (тобто відсутність слів, що позначають емоції, сумніви і т.д.). В діалогах радіообміну можна виділити такі ознаки, як інформативність – незначна інформативність, за обсягом і важливістю інформації яка міститься в діалозі. До інформативних ми віднесли діалоги, які містять важливу інформацію: час початку наступу, інформація про рух супротивника, повідомлення про місцезнаходження ворожих сил, про особливі чи надзвичайні ситуації. До малоінформативних ми віднесли діалоги, що містять інформацію про перевірку радіозв'язку, підтвердження напряму руху транспорту тощо. [10, с. 13].

Діалог як форма мовного спілкування є формою взаємодії, що піддається постійним змінам, порівняно швидким чергуванням акцій і реакцій взаємодіючих індивідів. Дослідник О. В. Ковтун наголошує на тому, що лінгвістичними особливостями радіопереговорів є лаконічність, однозначність, чіткість, відносна свобода побудови висловлювань; типова «фразеологія», яка спрямована на максимальне використання стандартних слів і фраз; чітка і зрозуміла вимова; уникнення багатослів'я в стандартних умовах радіообміну, використання нестандартних мовних одиниць у нестандартних ситуаціях; суворе тематичне спрямування змісту тексту повідомлення (змістовна сторона текстів переважно співвідноситься зі змістовними сферами) [6, с. 5]. Також він зазначає, що радіообмін – це усне спілкування, здійснюване на базі лексико-термінологічних «заготовок», мовних кліше, застосування яких є обов'язковим відповідно до вимог ведення радіопереговорів. Зазначені вимоги визначають порядок ведення радіозв'язку, особливості використання спеціальної та неспеціальної лексики, характер і стиль комунікації, специфіку побудови висловлювань, а також їх тематику. Правила і типова фразеологія призначені для скорочення тривалості, упорядкування та підвищення надійності переговорів у радіомережах. Відносини між учасниками комунікації визначаються встановленими правилами ведення радіообміну.

Комунікативна ситуація, зумовлена умовами безпеки і відповідно відсутністю загрози для життя і здоров'я особового складу, відображається в так званому стандартному радіообміні. Т. А. Мальковська в своїй роботі висловила думку про те, що саме ситуація спілкування впливає на відбір мовних засобів, їх поєднання і правила побудови, тему висловлювання. Причому цей відбір здійснюється цілеспрямовано, відповідно до вимог, які пред'являються до підмови радіообміну для найбільш ефективного обслуговування даної специфічної сфери комунікації [7, с. 4].

Комунікативна ситуація, зумовлена виникненням непередбачених умов, спричинених технічним чи людським факторами (перебої в роботі систем управління і навігації, вплив елементів навколишнього середовища на роботу станції, помилки в координації руху військ і т. д.) призводить до нестандартного радіообміну. Таким чином, дискурс військового радіообміну

допускає наявність текстів, що відображають стандартну і нестандартну ситуацію. До першого типу належать тексти стандартних переговорів, що характеризуються заданістю тематики, особливою побудовою мовних форм висловлювань, загальною тенденцією породження висловлювань відповідно до рекомендованих вимог ведення радіопереговорів. До другого типу належить дискурс, що відображає нестандартні ситуації, які можуть спричинити дисбаланс нейтрального, спокійного, неемоційного стану комунікантів, які ведуть діалог, що, в свою чергу, провокує проникнення різних емоційно забарвлених, ненормованих лексичних одиниць [6, с. 6]. Під час ведення радіообміну в надзвичайних ситуаціях таких одиниць буде ще більше за рахунок включення в мовні продукти комунікантів одиниць рідної мови, лексем, що мають неоднозначне тлумачення, тощо.

Розглянемо лексичні особливості цього типу діалогу. І. Н. Путова в своїй праці висвітлила деякі з них. Кожне повідомлення як в англійській, так і в українській мові будується за певною схемою, а саме: 1) кому говорять; 2) хто говорить; 3) текст повідомлення; 4) завершення зв'язку. Очікування відповіді визначається словом "прийом" – "OVER", якщо діалог закінчений – "відбій" – "OUT" (тобто "покинув канал зв'язку"), "вас зрозумів" – "ROGER". Якщо до позивного додається слово "ACTUAL", це означає, що на зв'язку безпосередньо командир підрозділу, позивний якого використовується під час ведення радіообміну. Приклад такого повідомлення: "Foxtrot-6, this is Lima-1-actual, come in, over" – "Фокстрот-шість, говорить Ліма-один особисто, дайте відповідь, прийом".

Для спрощення розуміння та економії часу в типових, часто повторюваних ситуаціях використовуються службові слова, наприклад сигнал про важливість повідомлення може позначатися числами (наприклад, Priority One) або словами: "ROUTINE" – "звичайний", "IMMEDIATE" – "термінове повідомлення", "FLASH" – "блискавка" – особливо важливе (позачергове) повідомлення, сигнал про його передачу дається тричі: "FLASH-FLASH-FLASH". Рівень небезпеки: "CONDITION/CODE GREEN" (безпечно), "YELLOW" (небезпека не підтверджена), "RED" (небезпечно). Чіткість сигналу: передається запит про якість зв'язку (do you read? do you copy?), оцінка сигналу визначається за двома параметрами: силою сигналу (характеристики сили сигналу: гучний, хороший, слабкий, згасаючий, переривчастий) і чіткістю (чіткий, розбірливий, нерозбірливий, з перешкодами). Якщо сигнал гучний і чіткий, кажуть "Reading you loud and clear".

Внесення поправок і перевірка правильності повідомлення: "CORRECT/CORRECTION" (даю поправку) – буквально означає: "У передачі була помилка, і я повторюю сказане, виправивши неправильну інформацію". Зазвичай використовується при вимові по буквах місцезнаходження або напрямку. "Disregard this transmission" – (відмінюю) – передача помилкова, вона відмінюється; "READ BACK" (повтори) – повторіть прийняте повідомлення для перевірки; підтвердження: підтверджуючи, що повідомлення було прийнято, реципієнт говорить "ROGER" (вас зрозумів); "Так точно", "є", "виконую" – це "WILCO" (will comply) або will do.

Повтор повідомлення: ключову інформацію повідомлення, наприклад координати і число противників, можуть повторювати, в такому разі використовується словосполучення "I SAY AGAIN" (повторюю) і дається повтор основного повідомлення (без позивних).

Радіопереговори можна розглядати як природно-штучну мовну систему, відмінною особливістю якої є використання цифрового й алфавітного кодів як еквівалентів найменувань понять природного мовлення, адже в умовах поганого сигналу і навколишнього шуму повідомлення можна почути неправильно. Для того щоб цього уникнути ключові слова можуть вимовлятися по буквах, кожній букві відповідно було присвоєно особливе слово, всі слова складають фонетичний алфавіт: A Alfa, B Bravo, C Charlie, D Delta, E Echo, F Foxtrot, G Golf, H Hotel, I India, J Juliett, K Kilo, L Lima, M Mike, N November, O Oskar, P Papa,

Q Quebec, R Romeo, S Sierra, T Tango, U Uniform, V Victor, W Whisky, X X-ray, Y Yankee, Z Zulu.

Фонетичний алфавіт використовується не тільки для передачі по буквах назв, а й для передачі закодованої інформації. Так званий Альфа-код складається, як правило, з трибуквених груп, кожна з яких означає конкретне словосполучення. Перелік трибуквених кодів може бути секретним і мінятися щодня. Існують і стандартні, несекретні альфа-коди, наприклад:

ROMEО TANGO BRAVO – повернення на базу (return to base)

ROMEО PAPA ALPHA – зустріч в базовому таборі (rally at point A)

ROMEО MIKE VICTOR – потрібен медичний вертоліт (request medevac)

HOTEL ALPHA – швидко вирушайте у зазначеному напрямку (haul ass!)

Координати записуються так: цифри від 0 до 9 шифруються певними буквами, при передачі яких використовується фонетичний алфавіт, тому можна бути впевненим, що повідомлення приймуть і зрозуміють правильно. Такі шифри можуть змінюватися щодня.

Цифри також мають особливу вимову: 0-Zero, 1-Wun, 2-Two, 3-Tree, 4-Fower, 5-Fife, 6-Six, 7-Seven, 8-Ait, 9-Niner [4].

Діалог-радіообмін за своєю природою не можна назвати незапланованим, навпаки, йому властива стандартність вибору мовних фраз, предмету, змісту, форми спілкування.

В умовах ведення радіообміну мають місце *об'єктивні труднощі*, які багато в чому аналогічні труднощам у процесі радіокомунікації на морі, виявленим М. З. Шишло, зокрема:

- техногенні шуми;
- метеорологічні перешкоди;
- жорсткий ліміт часу, що відводиться на сприйняття повідомлення;
- непередбачуваність умов аеронавігаційної обстановки;
- дистантність і одномоментність акту комунікації;
- раптовість надходження радіоінформації, перешкоди зв'язку;
- час доби, погодні умови [11, с. 61].

У процесі радіокомунікації трапляються також *труднощі суб'єктивного характеру*, а саме особливості вимови, дикції, інтонації; нетренованість фонематичного слуху. Аудіювання, як відомо, є одним з найскладніших видів мовленнєвої діяльності, а наявність об'єктивних і суб'єктивних труднощів сприйняття звукових сигналів під час професійного радіообміну ускладнює цей процес. Розуміння мовного матеріалу на слух взагалі і в радіокомунікації зокрема, має неоднорідний характер. Багаторазове прослуховування і репродукування слухових зразків стандартної фразеології професійного радіообміну сприяє доведенню їх до рівня навичок [2, с. 43].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Ця робота є кроком до вирішення проблеми формування професійно орієнтованого діалогічного мовлення майбутніх офіцерів-зв'язківців, зокрема навчання діалогу-радіообміну. Професійно орієнтоване навчання допомагає відтворювати реальні ситуації спілкування, а вивчення фахової термінології є одним із найважливіших чинників успішного навчання спілкування іноземною мовою. Для досягнення бажаних результатів у навчанні основними напрямками подальших досліджень зазначеного аспекту вважаємо визначення критеріїв відбору навчального матеріалу, принципів та етапів навчання діалогу-радіообміну, а також розроблення підсистеми вправ для формування англійської компетентності в професійно орієнтованому діалогічному мовленні, та створенні моделі організації навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатикова Л. И. Методика обучения профессиональному афферентному диалогу в неязыковом /военном/ ВУЗЕ: /на материале английского языка/ : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Богатикова Людмила Ивановна – Одесса, 1988. – 243 с.

2. Бондарева Л. В. Обучение курсантов авиационных вузов пониманию на слух радиотелефонной фразеологии : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Бондарева Лилия Васильевна – Пятигорск, 2007. – 220 с.
3. Бубнова Д. В. Методика навчання ділового спілкування англійською мовою студентів старших курсів вищих технічних навчальних закладів : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Бубнова Дінара Володимирівна – Севастополь, 2007. – 236 с.
4. Жукова Е. Н., Путова И. Н. Особенности военного радиообмена / ВУНЦ ВВС “ВВА” Воронеж, Россия // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://www.scienceforum.ru/2014/pdf/5728.pdf> /. – Назва з екрана.
5. Військовий стандарт 01.112.001. Військова система стандартизації. Військовий зв'язок. Терміни та визначення. ВСТ 01.112.001. – 2006.
6. Ковтун Е. В. Радиообмен в профессионально-речевой деятельности авиационных операторов / Е.В. Ковтун // Молодые ученые в инновационном поиске: м-лы Междун. научн. конф., 29 мая 2013 г. – Минск : МГЛУ, 2014. – С. 218–224.
7. Мальковская Т. А. Англо-русские соответствия в языковой структуре радиообмена в режиме общения пилот-авиадиспетчер : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Мальковская Татьяна Александровна – Пятигорск, 2004. – 24 с.
8. Меньшиков В. П. Обучение профессиональной диалогической речевой деятельности в специализированных военных вузах (на материале китайского языка) : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Меньшиков Вячеслав Петрович – Киев, 1989. – 189 с.
9. Пронина О. П. Особенности обучения профессионально-направленному диалогическому общению / Ярославский педагогический вестник, Россия // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: http://vestnik.yspu.org/releases/pedagogicheskiy_opyt/24_2/. – Назва з екрана.
10. Пронина О. П. Формирование диалогового мышления в профессиональном общении курсантов военного вуза : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Пронина Ольга Павловна – Краснодар, 2005. – 23 с.
11. Шишло М. З. Обучение будущих судоводителей аудированию в профессиональном радиообмене по УКВ на море (Английский язык, морская академия) : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Шишло Марина Зубаиловна – Пятигорск, 2002. – 259 с.
12. Щукина Э. И. Коммуникативные упражнения в видеозвукозаписи для обучения устной диалогической речи студентов архитектурной специальности : (На втором этапе обучения англ. яз.) : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Щукина Эмма Ивановна – Киев, 1991. – 205 с.

REFERENCES

1. Bogatikova L. I. Metodika obuchenija professional'nomu afferentnomu dialogu v nejazykovom /voennom/ VUZE: /na materiale anglijskogo jazyka/ : dis. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Bogatikova Ljudmila Ivanovna – Odessa, 1988. – 243 s.
2. Bondareva L. V Obuchenie kursantov aviacionnyh vuzov ponimaniju na sluh radiotелефонnoj frazeologii : dis. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Bondareva Lilija Vasil'evna – Pjatigorsk, 2007. – 220 s.
3. Bubnova D. V. Metodyka navchannia dilovoho spilkuvannia anhlijs'koiu movoiu studentiv starshykh kursiv vyschykh tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv : dys. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Bubnova Dinaara Volodymyrivna – Sevastopol', 2007. – 236 s.
4. Zhukova E.N., Putova I.N. Osobennosti voennogo radioobmena / VUNC VVS “VVA” Voronezh, Rossiya // [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: URL: <http://www.scienceforum.ru/2014/pdf/5728.pdf> . – Nazva z ekrana.
5. Viys'kovyy standart 01.112.001.2006. Viys'kova systema standartyzatsiyi. Viys'kovyy zv'yazok. Terminy ta vyznachennya. VST 01.112.001.

6. Kovtun E. V. Radioobmen v professional'no-rechevoj dejatel'nosti aviacionnyh operatorov / E.V. Kovtun // Molodye uchenye v innovacionnom poiske: m-ly Mezhdun. nauchn. konf., 29 maja 2013 g. – Minsk : MGLU, 2014. – S. 218–224.
7. Mal'kovskaja T. A. Anglo-russkie sootvetstvija v jazykovej strukture radioobmena v rezhime obshhenija pilot-aviadispatcher : avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. ped. nauk : spec. 10.02.20 "Srvnritel'no-istoricheskoe, tipologicheskoe i sopostavitel'noe jazykoznanie" / Mal'kovskaja Tat'jana Aleksandrovna – Pjatigorsk, 2004. – 24 s.
8. Men'shikov V. P. Obuchenie professional'noj dialogicheskoy rechevoj dejatel'nosti v specializirovannyh voennyh vuzah (na materiale kitajskogo jazyka) : dis. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Men'shikov Vjacheslav Petrovich – Kiev, 1989. – 189 s.
9. Pronina O. P. Osobennosti obuchenija professional'no-napravlenному dialogicheskomu obshheniju / Jaroslavskij pedagogicheskij vestnik, Rossija // [Elektronnij resurs]. – Rezhimdstupu: URL:http://vestnik.yspu.org/releases/pedagogicheskij_opyt/24_2/. – Nazva z ekrana.
10. Pronina O. P. Formirovanie dialogovogo myshlenija v professional'nom obshhenii kursantov voennogo vuza : avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. ped. nauk : spec. 13.00.08 "Teorija i metodika professional'nogo obrazovanija" / Pronina Ol'ga Pavlovna – Krasnodar, 2005. – 23 s.
11. Shishlo M. Z. Obuchenie budushhih sudovoditelej audirovaniju v professional'nom radioobmene po UKV na more (Anglijskij jazyk, morskaja akademija) : dis. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Shishlo Marina Zubailovna – Pjatigorsk, 2002. – 259 s.
12. Shhukina Je. I. Kommunikativnye uprazhnenija v videozvukozapisi dlja obuchenija ustnoj dialogicheskoy rechi studentov arhitekturnoj special'nosti : (Na vtorom jetape obuchenija angl. jaz.) : dis. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Shhukina Jemma Ivanovna – Kiev, 1991. – 205 s.